

Yusuf Atılgan

Canistan

YUSUF ATILGAN
CANİSTAN

Can Modern

Canistan, Yusuf Atılgan

© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Yapı Kredi Yayınları, 2000

Can Yayınları'nda 1. basım: 2017

5. basım: Mart 2024, İstanbul

Bu kitabın 5. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Faruk Duman

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.
Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftelhavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.
Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-3567-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

YUSUF ATILGAN
CANİSTAN

ROMAN

♥can

Yusuf Atılgan'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Anayurt Oteli, 2017

Aylak Adam, 2017

Bütün Öyküleri, 2017

Ekmek Elden Süt Memeden, 2017

YUSUF ATILGAN, 1921'de Manisa'da doğdu. Manisa Ortaokulu'nu 1936'da, Balıkesir Lisesi'ni 1939'da, ikinci sınıfından sonrasını askerî öğrenci olarak sürdürdüğü İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü de 1944'te tamamladı. Akşehir Maltepe Askerî Lisesi'nde bir yıl edebiyat öğretmenliği yaptı. 1946'da Manisa'nın Hacırâhmanlı köyüne yerleşerek burada çiftçilik yapmaya başladı. 70'li yılların sonlarına doğru İstanbul'a döndü, Milliyet, Can gibi yayınevlerinde çevirmenlik, editörlük yaptı. Yusuf Atılgan, *Tercüman* gazetesinin 1955'te düzenlediği öykü yarışmasında "Evdeki" öyküsüyle birincilik (Nevzat Çorum adıyla katılmıştır), "Kümesin Ötesi" öyküsüyle de (Ziya Atılgan adıyla) dokuzunculuk kazandı. Yunus Nadi Roman Armağanı'na değer görülen ilk romanı *Aylak Adam*'i 1959'da, ilk öykü kitabı *Bodur Minarenden Öte*'yi 1960'ta yayımladı. İkinci romanı *Anayurt Oteli*, 1973'te basıldı. Edebiyatımızın çağdaş klasiklerinden biri sayılan Yusuf Atılgan'ın bütün öyküleri *Eylemci* adıyla 1992'de yeniden basıldı. Tek çocuk kitabı *Ekmek Elden Süt Memeden* ise 1981'de çocuk okurlara ulaştı. Yusuf Atılgan, *Canistan* adlı romanını çalıştığı sırada, 1989'da İstanbul'da öldü.

İçindekiler

I Duruşma	11
II Yargıç	20
III Tanık	79

I

Duruşma

1921 yılı 26 Haziran gecesi, Hacırâhmanlı köyünün kuzeyinde Domuz Deresi'ndeki bağ damında Tokuç Ali minder üstünde uyuya kalan bir yaşındaki oğlunun üstüne bir çarşaf örterken damın önündeki tulumba yanında fener ışığında bulaşık yıkayan karısının bağırması ile elindeki çarşafı çocuğun üstüne düşürüp dışarı fırladığında, kapıdan çıkar çıkmaz ensesi ile karışık başına inen bir sopayla yüzü koyun yere kapaklandı. "Çeteler" geçti kafasından bayılmadan önce.

Kendine geldiğinde odanın ortasında hasır üstünde elleri ayakları bağlı yatıyordu. İlk gördüğü ayak ucunda duran çapraz fişekli bir adamdı. Başını hızla iki yana çevirdi: Oğlu minderde yoktu; iki yanında gene çapraz fişekli, tüfekli iki adam duruyordu. Ocağın üstündeki rafta yanan zeytinyağı kandilinin soluk ışığında ayak ucunda duran adamın yüzü yabancı gibi değildi ama kim olduğunu çıkaramadı. Başında yerleşik bir ağrı vardı. "Çeteler. Sonunda basıldık işte. Aptal gibi fırladım dışarı; tüfeği alıp beklemeliydim. 'Bağa çıkmayalım bu yaz; her gün gider geliriz; geceleri köyde kalalım' deyip durduydum Fatma. Dinlemedim. Ne yaptılar ki onları?"

— Karım nerde, oğlum nerde?

— Yandaki odada, mutfakta onlar. Eee Tokuç Ali, tanıdın mı beni bakalım?

— Tanır gibiyim ama çıkaramadım bi türlü. Gelibolu'da mıydın askerlikte?

— İn, in; daha eskiye git. Sakalı bıyığı kes; on dört on beş yaşında düşün bu suratı.

— Vay, vay Selim! Lan Selim kardeş, nerdeydin bunca yıldır? Ne bakıp duruyon öyle, hadi çöz şu ipleri de hasret giderelim.

— Ağır ol bakalım. Ben yatırıp bağladım seni. Bazı hesaplar var aramızda.

— Görülmeyecek hesap mı olurmuş aramızda?

Selim'e köyde 'Sağır karının oğlu' derlerdi. Anasının kulakları ağır işitirdi. Eskiden, Ali'nin babası Tokuç Osman'ın sağlığında Selim sekiz yaşında bir çocukken yanlarına yanaşma olarak gelmiş; yıllarca birlikte çalışmışlar, birlikte eğlenmişler, birlikte yaşamışlardı. Nerdeyse kardeş gibiydiler. Sonra bir gün Selim hiçbir neden göstermeden bırakıp gitmişti. Onurlu, inatçı bir oğlandı, bir şeyden alınmış olacaktı; Ali'nin yalvarmalarını dinlememiş, üstelik köyden ve anasından da ayrılıp gitmişti. Ali tüm soruşturmalarına, aramalarına karşın izini bulamamıştı. Şimdi karşısındaydı işte; ama kaskatıydı, düşmanca bakıyordu. "Ne hesabı bu? Bubam hakkını..."

— Bubam hakkını, birikmiş paranı vermedi miydi sen giderken?

— O değil; verdi elbet, yanaşmanın hakkı parayla ödeniyor bu dünyada. Şimdi derdimiz başka; gördüğün gibi çete başıyım; gâvura karşı çarpışıyoruz ara sıra. Tatar köyündeki cephe bozulduktan sonra dağda geziyoruz. İki Yunan devriyesini pusuya düşürüp kırdık. Ama adamların yemesi, cephanesi için para gerek. Hiç kimse kendiliğinden vermiyor. Zenginleri basıp zorla alıyoruz. Sıra sende şimdi. Altınların yerini söyle de gidip alalım.

— Ne altını lan Selim; bende altın falan olmadığını bilmezmişsin gibi.

— Vardır, vardır; bubandan kalmıştır.

— Savaş bitmeden Gelibolu’da yaralanıp döndüm. Enişten doğru dürüst işlememiş bağı, tarlaları; neredeyse genleşmiş. Bubamdan kalan kırk küsur altından beygir çifti düzdüm yeniden; kalanı düğüne gitti.

— İnat etme Tokuç. Bilirsin, ben senden inatçıyım-
dır. Zorla söyletirim sana.

— Olmadık şeyin yeri mi olurmuş?

— Hasan, bi yokla şunu çizmenle.

Sağındaki adam çizmesinin burnuyla boş böğrüne üst üste iki tekme attı. Tokuç Ali’nin soluğu kesilir gibi oldu; inledi. Daha tekmelerin acısı dinmeden Selim bıçağını çekip baldırına yavaşça batırdı. Ali’nin bacağı seyirdi ama kıpırdatamıyordu.

“Evimize ilk geldiği günden soframıza aldık bunu. Yalnız yatarken ayrılırdık. İş hayvanlara bakmak olduğundan hayvan damınının bir köşesindeki bölmede tahta kerevetteki yatağında yatardı. Anamla ablam iki ineği sağdıktan sonra uyandırılırdı onu, inekleri sürüye götürmesi için. Birlikte götürürdük Koca Çeşme’nin önündeki alana. Dönüşte sabah çorbamız hazır olurdu; içine ekmek doğrayıp aynı kaptan yerdik. On üç yaşına geldiğimizde bubam ilk tüfeğimi aldı bana. Tek namlılı kırma tüfeği. ‘Selim’e de almassan istemem bunu’ dedim. Bubam ‘Sen şimdi al da ileride ona da alırsın’ dedi. ‘Olmaz, ötekini de aldığın zaman verirsin ikimize de’. Nasıl sevinmiştik bir örnek tüfeklerimize. İşte bu bağda üzümler erdiğinde serçeleri kovmak için kullanırdık. Düşenleri toplar burada pişirip birlikte yerdik. Bir de ara sıra Gözlet bayırında keklik avına giderdik. İlk kekligi o vurmuştu. Üzülme yem diye ‘kaderim varmış, benim önüme kondu’ demişti. Yüzü asık gittiydi bir gün. Ne oldu ki.”

— Yakışır mı lan sana eski arkadaşına böyle hakaret

etmek. Zorun paraysa setremin cebinde paralarım, al da git.

— Ne arkadaşış lan! Sen o gün hayvan damınının kapısında beni horlamadın mı?

— Ne horlamasıymış bu? Bubamın önünde boynuna sarılıp gitmeyesin diye yalvardım sana.

— Bırak şimdi gereksiz lafları, altınların yerini söyle.

— Altın olsa hepsini helâlimden verirdim sana.

— Hep böyle yok derler ama sonunda öterler. Saranlı'dan Bekir Ağa her şeye dayandı da göbeğine kızgın yağ dökerken söyledi.

Ali ürperdi. "Ulan ne gaddar olmuş bu Selim. Göbeğime kızgın yağ mı akıtacak? Altın falan olmadığını biliyor ama bilmediğim bir şeyden ötürü oç alıyor benden anlaşılan. Ne ola ki? Dayanabilecek miyim her şeye? Köyde kalsaydım bu yaz..."

— Bu yaz bağa çıkmayıp köyde kalsaydım kıştırırmayacaktın beni.

— Kafama taktım bi kere; köyde olsaydın bile evi basacaktım. Senin uyuşuk köylülerinden mi korkacağım? Bağırmanı duysalar bile kışlarını kıpırdatmazlar korkudan; duymamak için kafalarını yorganın altına sokarlar. Bu yaz nasıl olsa beni aşağılamanın öcünü alacaktım senden. En sevdiğim insan beni adam yerine komadı o gün. Malım mülküm yoksa, yanaşmaysam insan değil miydim ben?

— Yediğimiz ayrı gitmezdi seninle; nasıl aşağılarım seni! Bi şeyden alınmışsın anlaşılan.

— Kes de altınların yerini söyle. Yoksa...

Ali ağzını açmadı. Artık iyice biliyordu kendisinden oç alındığını; altınlar bahaneydi. "Aklınca horlayacak beni; yalvartacak, olmadık bir yer söyletecek; sonra da adam değilmişsin deyip rahatlayacak. Tanrım, dostum düşman olmuş. Katlanabilecek miyim acıya?" Bir kez daha denerdi:

— Aramadık yer komadım seni. Askerde bile bakındım durdum; başka birliklerden adamlara sordum; Manisalı Selim var mı sizin oralarda diye. Malk mülk neymiş; gel seninle işleyelim yerleri, birlikte üretir birlikte yeriz; avluya senin için de bir ev yaparız, diyecektim. Sen de evlenirsin...

— Yeter! Söyle şu yeri de gidelim.

— Yer falan yok.

— Hasan, kır şunun dizkapağını dipçikle!

Sağındaki adam tüfeğini kaldırdı; dipçiğiyle dizine vurdu. Ali bağırды; zorlandı, ipler bileklerine gömüldü neredeyse.

— Söyle hadi!

— Solundaki adam kıpırdadı, üstüne eğildi, yavaş, yumuşak bir sesle,

— Söyle de bitsin; nasıl olsa söyleyeceksin, dedi.

— Olsa söylemem mi, dayanılır mı bu acıya?

Selim adama seslendi:

— Kadir, sen git de sayadan biraz çırpıyla birkaç odun getir. Şu zeytinyağını kızdıralım.

Kadir odadan çıkınca sağındaki adam eğilip Ali'nin pantolonunun düğmelerini çözdü, erkeklik organını çıkardı. Eline bıçağını alıp,

— Söyle, yoksa kesicem, dedi.

Selim bir adım atıp adamın bıçaklı eline bir tekme vurdu.

— Karı mısın lan sen? Ne işin var orasıyla? Kapa pantolonun önünü, dedi.

Adam söyleneni yapıp doğruldu. Anlaşılan bu Hasan çetenin celladıydı. Ali can acısıyla bağırды;

— Sakatladın beni Selim! Bırak soksun şu bıçağı yüreğime de bitsin bu iş!

— Söylemeden bitmez.

“Nasıl olur Tanrım, Selim mi bu? Mevlüt Hoca'nın

bostan bozuğunda beygir yayarken geceleyin yağmur başladığında kepeneklerimizin altında üstümüze düşen damlaların tıpırtısında yavaş sesle konuştuğumuz Selim bu mu?

— ‘Lan Ali, şu Makbule var ya, Şakir Ağa’nın kızı Makbule, istiyom onu; ama o hep sana bakıyo.’ ‘— Bakarsa baksın be, gözüm yok onda.’ ‘— Doğru mu lan?’ ‘— Doğru elbet. Söyledim ya sana, benim gözüm Sarı Mustafa’nın Emine’de. Bi tenhada görünce söylerim Makbule’ye senin istediğini.’ ‘— Ben konuşsam, git be, Sağır karının oğluna mı kaldım ben derse kahrolurum.’ ‘— Gönlüne girersen demez.’ ‘— Bubası verir mi ki?’ ‘— Vermezse kaçırırız. Hele az daha büyüyelim...’ ”

Kucağında çırpılar, odunlarla Kadir girdi odaya; ocağın yanına bıraktı. Selim:

— Önce tavaya yağ koy da öyle yak ocağı, dedi.

— Selim Efe, beni dinlersen yakmayalım ocağı, gidelim burdan. Bu adamda altın olsaydı çoktan söylerdi yerini, dedi.

— Söyleyecek yerini. Göbeğini yarıp kızgın yağ damlatınca bak nasıl söyler. Sen dediğimi yap benim.

Kadir iki yana salladı başını ocağın yanında asılı kara tavayı alıp kandilin yanındaki küçük ibrikten içine biraz yağ akıttı. Ocağı çatıp yaktı. Sacayağının üstüne tavayı koydu. Ali’nin yanına gelip kulağına eğildi,

— Ali kardaş, niyeti bozuk bunun, bi yer söyleyiver de yağı kullanmasın, diye fısladı.

— Olsa söylerdim.

— Göbeğini yarıp da yağ damlatınca feleğin şaşar Tokuç, öldürür seni bu yara. Sen hiç yanık acısı çektin mi? dedi Selim.

Dizindeki korkunç acı hafifliyormuş gibi geldi Ali’ye.

— Unuttun mu lan? Mantar tabancasından elim

yandığında merhem sürsün diye anana sen götürmüştün beni; nerdeyse ağlayacaktın.

Ali o bayram gününü düşündü: “Bayramın ilk günüydü daha. Dokuz yaşında mıydık yoksa on mu? Ceplerimizde mantarlar ve mantar tabancasıyla kızların ‘Ben pazara varayım’ oynadıkları Şakir Ağa’nın evinin avlusuna girmiştik birkaç oğlanla. Kolkola girmiş iki sıra kız birbirlerine gidip dönerek mani atıyorlardı. Çaktırmadan, sinsice yaklaşip istediğimiz kızın eteğine mantar tabancasını sıkarak korkutur, böylece onu sevdiğimizi belirtirdik. Yüreğim çarparak Emine’ye yaklaşırken cebimde saklı tabancayı fazla sıkmış olacağım ki tetikteki parmağım tabancayı patlatmış ve cebimdeki mantarlardan biri de ateş alarak elimi yakmıştı. Bayramlık setremin cebinin astarı da biraz yanmıştı. Korkunç bir acıyla gözlerim sulanmış dururken Emine sıradan ayrılıp ‘oh olsun, korkutacaktın değil mi?’ diyerek yanıma gelmiş, avcumdaki yanığı görünce ‘çok mu acıyo’ deyip ağlamaya başlamıştı. Selim telaşla ‘Gel hadi anama gidelim; onda yanık merhemi var, sürsün’ dedi. Koşa koşa gittik Selimlerin tek odalı evine. Anasının sürdüğü merhem biraz gidermişti acımı. Selim’in anası kırlarda ot kökleri, tohumları toplar ve çeşitli ilaçlar yapardı bunlardan. Sonra bir hafta sağ elimi kullanamamıştım. Şimdi Selim göbeğimi yarıp kızgın yağ mı akıtacak? Tanrım, nasıl olur bu? Nasıl olacak, dizkapağımı tuz buz ettirmedimi? En sevdiğim arkadaşımın bana bunları yapabilmesi için büyük bir suçum olmalı benim.”

Ocaktaki yağ cızırdamaya başlayınca Selim, Ali’nin yanına diz çöküp pantolon kayışını çözdü; gömleğinin eteğini göğsüne doğru sıyırıp göbeğini açtı.

— Hasan Efe, tut şunun kollarını, dedi.

Hasan, Ali’nin bağlı kollarını tutup başına doğru gerdi. Selim:

Ocağın üstündeki rafta yanan zeytinyağı kandilinin soluk ışığında ayak ucunda duran adamın yüzü yabancı gibi değildi ama kim olduğunu çıkaramadı. Başında yerleşik bir ağrı vardı. "Çeteler. Sonunda basıldık işte. Aptal gibi fırladım dışarı; tüfeği alıp beklemeliydim. 'Bağa çıkmayalım bu yaz; her gün gider geliriz; geceleri köyde kalalım' deyip durduydum Fatma. Dinlemedim..."

Yusuf Atılgan'ın tamamlamadan bıraktığı üçüncü romanı *Canistan*, ölümünden çok sonra, ilk kez 2000 yılında yayımlandı. Romanın coğrafyası yine Manisa; ama bu kez dönem farklı. Anadolu'nun işgal edildiği, direniş çetelerinin kurulduğu yıllar, anasını bırakıp köylere, çiftliklere çalışmaya giden çalışkan, işbilir köylü çocuğu Selim... Okuyunca göreceksiniz; üç bölümden oluşan bu kısa anlatı hiç de yarım kalmış değil. Son derece güçlü bir dil ve sağlam gözlemlerle dolu, tam bir "usta" eseri...

#taşraedebiyatı #cumhuriyet #anadolu #köyinsanı #ilişki

